

Νοημοσύνη και νοητική υστέρηση: Θεωρίες και μέσα αξιολόγησης

Διδάσκουσα: Α. Μουζάκη

Παρασκευή 11:30-2:30

Αίθουσα Γ17

Συνεργασία με φοιτητές: Πέμπτη & Παρασκευή 10:00-11:30

e-mail: amouzaki@edc.uoc.gr

ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ

A. Περιγραφή του σεμιναρίου

Το σεμινάριο αυτό έχει σαν στόχο να γνωρίσουν οι φοιτητές συνοπτικά σύγχρονες θεωρίες για τη νοημοσύνη (Spearman, Thurstone, Sternberg, Gardner, κτλ.) και τις γνωστικές λειτουργίες αλλά και εμπειρικά δεδομένα που έχουν προκύψει από τη διερεύνηση της σχέσης της νοημοσύνης με το περιβάλλον του αναπτυσσόμενου παιδιού και τη σχολική μάθηση. Ένα σημαντικό μέρος του σεμιναρίου θα αφιερωθεί στη μελέτη της νοητικής υστέρησης και των μαθησιακών δυσκολιών (επιδημιολογία, βιολογικά/ περιβαλλοντικά αίτια, διαγνωστικά/ ταξινομικά κριτήρια) με έμφαση στην αναπτυξιακή πορεία των παιδιών με νοητική υστέρηση και κατάλληλες ψυχοπαιδαγωγικές παρεμβάσεις. Τέλος, θα γίνει αναφορά στις διαθέσιμες τεχνικές αξιολόγησης της νοημοσύνης (κλίμακες Stanford-Binet, Wechsler και Raven) καθώς στους περιορισμούς και σφάλματα στην εκτίμηση της νοημοσύνης.

B. Υποχρεώσεις για την επιτυχή ολοκλήρωση του σεμιναρίου

- Ανελλιπή παρουσία κι ενεργός συμμετοχή σε όλες τις σεμιναριακές συναντήσεις. Σύμφωνα με τον κανονισμό Σπουδών του ΠΤΔΕ φοιτητής που πραγματοποιεί περισσότερες από τρεις (3) απουσίες στις δεκατρείς (13) συναντήσεις χάνει το δικαίωμα κατοχύρωσης του σεμιναριακού μαθήματος
- Παρουσίαση ατομικής ή ομαδικής εργασίας σύμφωνα με το πρόγραμμα του σεμιναρίου
- Παράδοση ατομικής ή ομαδικής εργασίας μέσα στο χρονικό πλαίσιο που θα ανακοινωθεί για τις εξεταστικές περιόδους Φεβρουαρίου & Σεπτεμβρίου 2013.

Η σεμιναριακή εργασία

- Για την εργασία σας μελετήστε την προτεινόμενη βιβλιογραφία που βρίσκεται στο τέλος αυτού του περιγράμματος καθώς και άλλες σχετικές βιβλιογραφικές και διαδικτυακές πηγές.
- Οποιαδήποτε αντιγραφή σημαίνει μηδενική βαθμολογία. Είναι σημαντικό να είναι εμφανής στην εργασία η προσωπική σας έκφραση και όχι αντιγραφή κι επανάληψη της σχετικής βιβλιογραφίας.
- Η χρήση πολλαπλών βιβλιογραφικών πηγών για τη στήριξη των επιχειρημάτων σας και η σωστή παρουσίαση των πηγών (σύστημα APA) αποτελούν έναν από τους μαθησιακούς στόχους του σεμιναρίου και βαθμολογούνται ξεχωριστά. Συμβουλευτείτε την 6η έκδοση του Εγχειριδίου Συγγραφής Επιστημονικών Εργασιών της Αμερικανικής Ψυχολογικής Εταιρείας (Publication Manual of the American Psychological Association –APA) ή εναλλακτικά, τα σχετικά περιληπτικά έντυπα που θα σας δοθούν από την διδάσκουσα με οδηγίες και παραδείγματα για την γραφή και τεκμηρίωση της εργασίας.
- Η τελική εργασία θα είναι δακτυλογραφημένη σε απλό χαρτί Α4. Οι σελίδες θα είναι αριθμημένες (κάτω δεξιά) και για τη συγκράτηση των σελίδων να χρησιμοποιείται απλός συνδετήρας ή συρραπτικό (όχι δέσιμο με πλαστικά εξώφυλλα). Για το κείμενο χρησιμοποιείστε γραμματοσειρά Times New Roman, 12 στιγμών, 1,5 διάστιχο, με πλήρη στοίχιση.
- Αποφύγετε να συμπεριλάβετε στην εργασία σας εικόνες, φωτογραφίες, διακοσμητικά κτλ. και περιοριστείτε αποκλειστικά στην ανάπτυξη του θέματος και την παράθεση της βιβλιογραφίας. Το εξώφυλλο θα είναι μια λευκή σελίδα που θα περιλαμβάνει μόνο ημερομηνία, ονοματεπώνυμο, ΑΜ, και τον τίτλο της εργασίας.

Γ. Βαθμολογία σεμιναρίου

• Σεμιναριακή εργασία	60%
Πληρότητα περιεχομένου/βιβλιογραφικής επισκόπησης (40%)	
Ύφος, δομή, παράθεση βιβλιογραφικών αναφορών και βιβλιογραφίας (20%)	
• Παρουσίαση εργασίας	30%
Παρουσίαση θέματος (δομή & διάρθρωση, προφορική παρουσίαση περιεχομένου)	
• Ενεργός συμμετοχή/συζήτηση σε όλη τη διάρκεια των σεμιναριακών συναντήσεων	10%

Δ. Βιβλιογραφία

α. Ελληνόγλωσση

- Αλευριάδου, Α. & Γκιοούρη, Σ. (2009). *Γενετικά σύνδρομα νοητικής καθυστέρησης. Αναπτυξιακή και εκπαιδευτική προσέγγιση*. Αθήνα: University Studio Press.
- Βασιλείου, Ε. Γ. (1998). *Τα εκπαιδεύσιμα νοητικά καθυστερημένα παιδιά και έφηβοι*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Δαβάζογλου, Α. (1999). *Θέματα ειδικής παιδαγωγικής. Χαρισματικά παιδιά στην εκπαίδευση*. Αλεξανδρούπολη: Αυτοέκδοση.
- Δαραής, Κ. (2002). *Ανάγνωση, γραφή και άτομα με σύνδρομο Down*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Elliott, S., Kratochwill, T., Littlefield Cook, J. & Travers, J. (2008). *Εκπαιδευτική Ψυχολογία: Αποτελεσματική διδασκαλία - Αποτελεσματική μάθηση*. Επιμ. Α. Λεονταρή & Ε. Συγκολλίτου. Αθήνα: Gutenberg.
- Θωμαΐδου, Λ. (1999). *Υψηλή Νοημοσύνη: Χάρισμα ή Πρόβλημα; Δελτίο Α΄ Παιδιατρικής Κλινικής Πανεπιστημίου Αθηνών*, 46, 56-60.
- Θωμαΐδου, Λ., Μελετέα, Ε. (2003). *Έρευνα και δράση για τα χαρισματικά ταλαντούχα παιδιά στην Ελλάδα*. Περιοδικό «Η Λέσχη των Εκπαιδευτικών», εκδ. Πατάκη, τ. 29, σ.40-41.
- Gallan, Z. & Gallan, A. (1997). *Το παιδί με νοητική καθυστέρηση και η κοινωνία*. Αθήνα: Πατάκης.
- Gardner, H. (2010). *Frames of Mind: Η θεωρία των πολλαπλών τύπων νοημοσύνης*. Αθήνα: Εκδόσεις Μαραθιά.
- Goleman, D. (1998). *Η συναισθηματική νοημοσύνη. Γιατί το EQ είναι πιο σημαντικό από το IQ*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Heward, W.L. (2011). *Παιδιά με ειδικές ανάγκες: Μια εισαγωγή στην ειδική εκπαίδευση*. Επιμ. Α. Δαβάζογλου & Κ. Κόκκινος. Αθήνα: Τόπος.
- Hodapp, R. M. (2003). *Αναπτυξιακές θεωρίες και αναπηρία. Νοητική καθυστέρηση, αισθητηριακές διαταραχές και κινητική αναπηρία*. Αθήνα: Μεταίχιμο.
- Κατή Δ. (1990). *Νοημοσύνη και φύλο. Ο σεξισμός στις επιστημονικές ιδέες για τις γνωστικές ικανότητες*. Αθήνα: Οδυσσεάς.
- Κουλάκογλου, Κ. (2002). *Ψυχομετρία και ψυχολογική αξιολόγηση*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Ματσαγγούρας, Η. (2008). *Εκπαιδύοντας παιδιά υψηλών ικανοτήτων μάθησης Διαφοροποιημένη συνεκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μέλλον, Ρ. (2010). *Κλινική Ψυχομετρία*. Αθήνα: Πεδίο.
- Μέλλον, Ρ. (1998). *Ψυχοδιαγνωστικές Μέθοδοι*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μόττη-Στεφανίδη, Φ. (1999). *Αξιολόγηση της νοημοσύνης παιδιών σχολικής ηλικίας και εφήβων. Εγχειρίδιο για ψυχολόγους*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παπουτσάκη, Κ. (2009). *Νοητική υστέρηση και μοναξιά. Ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της μοναξιάς των παιδιών με ελαφρά νοητική υστέρηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Γεώργας, Δ., Παρασκευόπουλος, Ι.Ν., Μπεζεβέγκης, Η. & Γιαννίτσας, Ν.Δ. (1997). *Ελληνική προσαρμογή και στάθμιση του WISC-III: Wechsler κλίμακες νοημοσύνης για παιδιά*. Αθήνα.
- Piaget, Z. (1999). *Η ψυχολογία της νοημοσύνης*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Πλατσίδου, Μ. (2010). *Η συναισθηματική νοημοσύνη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Πολεμικός, Ν., Καΐλα, Μ., Θεοδωροπούλου, Ε. & Στρογγυλός, Β. (2011). *Εκπαίδευση παιδιών με ειδικές ανάγκες: Μια πολυπρισματική προσέγγιση*. Αθήνα: Πεδίο.

- Πολυχρονοπούλου, Σ. (2001). *Παιδιά κι έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες: Νοητική υστέρηση*. Αθήνα: Ατραπός.
- Σιδερίδης, Γ., Αντωνίου, Φ., Σίμος, Π. & Μουζάκη, Α. (2011). *Ελληνική προσαρμογή και στάθμιση του Raven Colored Progressive Matrices και Crighton Vocabulary Scales*. Αθήνα: Μοτίβο.
- Slavin, R. (2007). *Εκπαιδευτική ψυχολογία: Θεωρία και πράξη*. Επιμ. Κ. Κόκκινος. Αθήνα: Μεταίχιμο.
- Σταλίκας, Α., Τριλίβα, Σ. & Ρούσση, Π. (Επιμ.) (2002). *Τα ψυχομετρικά εργαλεία στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Sternberg, J. R. (1999). *Η νοημοσύνη της επιτυχίας*. Επιμ. Α. Καλαντζή-Αζίζη & Χ. Ξενάκη. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Sternberg, R. (2007). *Γνωστική Ψυχολογία* (επιμ. Ξανθάκου, Γ. και Καΐλα, Μ.), Αθήνα: Ατραπός.
- Συλλογικό (2007). *Η ειδική αγωγή στην κοινωνία της γνώσης*. Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ειδικής Αγωγής με διεθνή συμμετοχή. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων -Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.(2003) *Νοητικές Ικανότητες. Δραστηριότητες Μαθησιακής Ετοιμότητας*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων: Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής. *Ισχύουσα νομοθεσία για την αξιολόγηση μαθητών με ειδικές ανάγκες κατά τις διάφορες εξετάσεις*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Winnikott, D. W. (2003). *Διαδικασίες Ωρίμανσης & Διευκολυντικό Περιβάλλον*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Woods O. & Thomas, D. (2008). *Νοητική Καθυστέρηση: Θεωρία & πράξη*. Αθήνα: Τόπος.

β. Αγγλική

- Bartholomew, D.J. (2004). *Measuring Intelligence: Facts and Fallacies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Carroll, J. B. (2005). The three-stratum theory of cognitive abilities. In D.P. Flanagan & P.L. Harrison (Eds.) *Contemporary Intellectual Assessment*. 2nd Ed. New York, NY: The Guilford Press.
- Chadha, N. K. (2009). *Applied Psychometry*. Sage.
- Chamorro-Premuzic, T. & Furnham, A. (2005). *Personality and Intellectual Competence*. Mahway, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cianciolo, A. T., & Sternberg, R. J. (2004). *Intelligence: A brief history*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Clark, C., Callow, R., (2002), *Educating the Gifted and Talented*. London: Fulton Publishers.
- Das, J.P. (2000). Theories of Intelligence: Issues and applications. In G. Goldstein & S.R. Beers (Eds.) *Comprehensive handbook of psychological assessment*. (pp. 5-22). Hoboken: NJ: Wiley.
- Goldstein, S. & Cunningham, S. (2009). Current issues in the assessment of intelligence, specific learning disability, and attention deficit hyperactivity disorder. In J.A. Naglieri & S. Goldstein (Eds.). *Practitioners Guide to Assessing Intelligence and Achievement* (pp. 11- 25). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Inc.
- Goldstein, G. & Beers, S.R. (2004). *Comprehensive handbook of psychological assessment. Vol.1: Intellectual and neuropsychological assessment*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Inc.
- Hallahan, D.P. & Kauffman, J.M. (2006). *Exceptional Learners: Introduction to Special Education*. Pearson
- Harris, J. C. (2006). *Intellectual Disability: Understanding its development, causes, classification, evaluation, and treatment*. Oxford University Press.
- Heller, k., Mönks, F., Sternberg, R., J., Subotnik, R., F. (editors), (2000). *International Handbook of Giftedness and Talent*, Pergamon
- Homack, S., & Reynolds, C. R. (2007). *Essentials of assessment with brief intelligence tests*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Inc.

- Kaufman, J. C. (2009). *Intelligent Testing. Integrating Psychological Theory and Clinical Practice*. Cambridge University Press.
- Naglieri, J. A. & Goldstein, S. (2009). *Practitioner's Guide to Assessing Intelligence and Achievement*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Inc.
- Urbina, S. (2004). *Essentials of Psychological Testing*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Inc.
- Jensen, A. R. (1980). *Bias in mental testing*. London: Methuen.
- Jensen, A. R. (1998). *The g factor: The science of mental ability*. Westport, CN: Praeger.
- Naglieri, J. A. & Bardos, A.N. (2011). *General ability measure for adults (GAMA)*. Pearson Corporation.
- Rogers, B. K., (2002), *Re-Forming Gifted Education: Matching the Program to the Child*, Great Potential Press, Inc., Scottsdale.
- Race, D. (2007). *Intellectual Disability: Social Approaches*. New York, NY: McGraw Hill.
- Sawyer, R.K. et al. (2003). *Creativity and development*. Oxford University Press.
- Smutny, J., F., (ed.), (2003), *Designing and Developing Programs for Gifted Students*, Corwin Press, California
- Sousa, A., D., (2003), *How the Gifted Brain Learns*, Corwin Press, California
- Stanovich, K. E. (2009). *What intelligence tests miss: The psychology of rational thought*. New Haven: Yale University Press.
- Sternberg, R.J. (1985). *Beyond IQ*. New York: Cambridge University Press.
- Sternberg, R., & Davidson, J. (1986), *Conceptions of giftedness*, Cambridge.
- Sternberg, R. J. (1988). *The triarchic mind: A new theory of human intelligence*. New York: Viking.
- Sternberg, R. J., & Spear-Swerling, L. (1996). *Teaching for thinking*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Sternberg, R. J. (1997). *Thinking styles*. New York: Cambridge University Press.
- Sternberg, R. J. (Ed.). (1999) *Handbook of creativity*. New York: Cambridge University Press.
- Sternberg, R. J., & Grigorenko, E. L. (2000). *Teaching for successful intelligence*. Arlington Heights, IL: Skylight Training and Publishing Inc.
- Sternberg, R.J.:(2007). *Wisdom, Intelligence, and Creativity Synthesized*. New York: Cambridge University Press
- Sternberg, R.J., & Scott Barry Kaufman (Eds.) (2011): *The Cambridge Handbook of Intelligence*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Sternberg, R. J. & Pretz, J. (Ed.)(2005). *Cognition and Intelligence: Identifying the Mechanisms of the Mind*. Cambridge University Press.
- Tannenbaum, A. J. (1991), The Social Psychology of Giftedness in N. Colangelo, *Handbook of Gifted Education*, Boston, Allyn and Bacon.
- Wasserman, J.D. & Tulsikh, D.S. (2005). A history of intelligence assessment. In D. P. Flanagan & P.L. Harrison (Eds.) *Contemporary Intellectual Assessment: Theories, tests, and issues* (pp.3-22). The Guilford Press.
- Weiss, L.G., Saklofske, D.H., Prifitera, A. & Holdnack, J.A. (2006). *WISC-IV Advanced Clinical Interpretation*. Elsevier.

Ενδεικτικές

Θεματικές Ενότητες για τις Σεμιναριακές Εργασίες

- Κλασικές θεωρήσεις για τη νοημοσύνη στην ψυχολογία κι ο παράγοντας g
- Το θεωρητικό μοντέλο του Cattell/Horn για τη νοημοσύνη
- Το τριαδικό μοντέλο του Carroll για την νοημοσύνη
- Η τριαρχική θεωρία της νοημοσύνης του R. Sternberg
- Η θεωρία πολλαπλής νοημοσύνης του H. Gardner
- Το θεωρητικό μοντέλο Pass για τη νοημοσύνη των Dass, Naglieri και Kirby
- Η τρισδιάστατη θεωρία για τη δομή της νοημοσύνης του J.P. Guilford
- Η θεωρία του D. Goleman για τη συναισθηματική νοημοσύνη
- Κοινωνικο-πολιτιστικό περιβάλλον και νοημοσύνη
- Η ανάπτυξη της νοημοσύνης κατά την παιδική ηλικία
- Δημιουργικότητα και νοημοσύνη
- Νοητικές ικανότητες και κληρονομικότητα
- Νοημοσύνη και ακαδημαϊκή επίδοση
- Νοητική Υστέρηση: Ορισμός, διαγνωστικά κριτήρια και ταξινόμηση.
- Νοητική Υστέρηση: Διάγνωση κι αντιμετώπιση.
- Νοημοσύνη και μαθησιακές δυσκολίες
- Μέτρηση της νοημοσύνης: ανάπτυξη και στάθμιση νοομετρικών κλιμάκων
- Χορήγηση νοομετρικών κλιμάκων: εγκυρότητα κι αξιοπιστία
- Νοομετρικά τεστ για την αξιολόγηση της νοημοσύνης παιδιών κι εφήβων: το τεστ Stanford-Binet
- Νοομετρικά τεστ για την αξιολόγηση της νοημοσύνης παιδιών κι εφήβων: το τεστ Weschler III & IV
- Νοομετρικά τεστ για την αξιολόγηση της νοημοσύνης παιδιών κι εφήβων: το τεστ Raven CPM
- Νοομετρικά τεστ για την αξιολόγηση της νοημοσύνης ενηλίκων: το τεστ Gamma
- Κλινικές κι εκπαιδευτικές εφαρμογές των τεστ νοημοσύνης
- Παιδιά με ήπια νοητική υστέρηση και σχολική εκπαίδευση
- Προικισμένα/ταλαντούχα παιδιά και σχολική εκπαίδευση
- Παιδιά με νοητική υστέρηση και σχολική ένταξη

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

Ημερομηνία	Εισηγητής/ές	Θέματα Σεμιναρίου
12/10	Διδάσκουσα	Επιλογή συμμετεχόντων και προγραμματισμός του σεμιναρίου. Οδηγίες για τη βιβλιογραφική έρευνα, τη γραφή της σεμιναριακής εργασίας και την οργάνωση της παρουσίασης.
15/10 11:00-2:00 Δ7	Διεθνής διημερίδα για το πρόγραμμα αμειβόμενης πρακτικής άσκησης και συνεχιζόμενης εξειδικευμένης κατάρτισης φοιτητών Συνεργασία Πανεπιστημίου-Σχολείου-Κοινότητας: Το παράδειγμα της εργασίας των φοιτητών με ευάλωτα παιδιά στο πλαίσιο της αμειβόμενης πρακτικής άσκησης.	
2/11	Διδάσκουσα	Κλασσικές θεωρήσεις για τη νοημοσύνη στην ψυχολογία κι ο παράγοντας g. Τα θεωρητικά μοντέλα του Cattell/Horn για τη νοημοσύνη και το τριαδικό μοντέλο του Carroll. Μέτρηση της νοημοσύνης: ανάπτυξη και στάθμιση νοομετρικών κλιμάκων. Χορήγηση νοομετρικών κλιμάκων: εγκυρότητα κι αξιοπιστία.
16/11	Διδάσκουσα	Κλινικές κι εκπαιδευτικές εφαρμογές των τεστ νοημοσύνης. Νοομετρικά τεστ για την αξιολόγηση της νοημοσύνης παιδιών κι εφήβων: Τα τεστ WISC-III, Raven CPM, & Gamma.
23/11	Παρουσιάσεις φοιτητών/τριων	Θα ανακοινωθούν σύντομα
30/11	Παρουσιάσεις φοιτητών/τριων	Θα ανακοινωθούν σύντομα
7/12	Παρουσιάσεις φοιτητών/τριων	Θα ανακοινωθούν σύντομα
14/12	Παρουσιάσεις φοιτητών/τριων	Θα ανακοινωθούν σύντομα
21/12	Παρουσιάσεις φοιτητών/τριων	Θα ανακοινωθούν σύντομα
11/01/13	Παρουσιάσεις φοιτητών/τριων	Θα ανακοινωθούν σύντομα
18/01/13	Παρουσιάσεις φοιτητών/τριων	Θα ανακοινωθούν σύντομα
25/01/13	Παρουσιάσεις φοιτητών/τριων	Θα ανακοινωθούν σύντομα